मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री

**इन्द्रमिद्गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ १ ॥००७ ॥०१**

गाथिनः- गायकाः। इन्द्रमित्- इन्द्रमेव। बृहत्- साम्ना। अनूषत- अस्तुवन्। णु स्तुतौ। अर्केभिः- अर्च पूजायाम्। अर्च्यते एभिरिति अर्का मन्त्राः। अर्कैः ऋग्भिरित्यर्थः। अर्किणः- अर्चकाः। अनूषत। वाणीः- वाचः। इन्द्रमनूषत ॥१॥

**इन्द्र इद्धर्योः सचा सम्मिश्ल आ वचोयुजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः॥ १ ॥००७ ॥०२**

वचोयुजा- मन्त्रसमाहितयोः मन्त्रेषितयोर्वा। हर्योः- आकर्षणशक्तिभूताश्वयोः। संमिश्लः- मिश्रयिता। इन्द्र इत्- इन्द्र एव। वज्री- वृष्टिदेवता बलदेवतेति कारणात् इन्द्रो वज्रपाणिः। हिरण्ययः- तेजोमयः ॥२॥

**इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद्दिवि। वि गोभिरद्रिमैरयत्॥ १ ॥००७ ॥०३**

इन्द्रः। दीर्घाय। चक्षसे- दर्शनाय। दिवि- चिदाकाशे। सूर्यं- आत्मसूर्यम्। मनोभावनानां प्रेरयितारम्। षू प्रेरणे। आ रोहयत्- आरोपितवान्। अस्मद्दर्शनाय स्थापितवानित्यर्थः। गोभिः- ज्ञानकिरणैः। अद्रिम्- पर्वतम्। पर्वतः श्रुतौ परमाणुसङ्घातजडस्य प्रतीक इति कपालिशास्त्रिणः सिद्धाञ्जनम्। शरीरमित्यर्थः। ऐरयत्- प्रेरितवान्। अद्रिं वावसानस्य नर्तयन्निति हि श्रुतिः। ज्ञानरश्मिभिः जडशरीरमपि आप्यायितवानित्यर्थः। आप्यायस्व ममाङ्गानि वाक् प्राणश्चक्षुःश्रोत्रमतो बलमिन्द्रियाणि। सर्वं ब्रह्मौपनिषदम्। इत्युपनिषत्। अथवा गोभिरुदकैरद्रिं मेघं ऐरयत् प्रेरितवानित्यर्थः ॥३॥

Dr. Rangani

**इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च। उग्र उग्राभिरूतिभिः॥ १ ॥००७ ॥०४**

इन्द्र। उग्र- अप्रधृष्य। उग्राभिः- अप्रधृष्याभिः। ऊतिभिः- रक्षाभिः। सहस्रप्रधनेषु- बहुविधज्ञानरश्मिसंपत्संपादकसमर्थेषु। वाजेषु- वृत्रादिदस्युभिरुपासककृतमनोयुद्धेषु। नः- अस्मान्। अव- रक्ष। अव रक्षणे ॥४॥

**इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम्॥ १ ॥००७ ॥०५**

वयम्। युजम्- समाधिसंपन्नम्। वज्रिणम्- वज्रपाणिम्। इन्द्रम्। वृत्रेषु- जडभूतशरीरान्तर्गतगुहायां हृदये अस्मत्संपद्भूतगा ज्ञानरश्मीन् वा पिहितवद्भिरावारकशक्तिभिर्वृत्रैर्वा अस्माकं सङ्ग्रामे प्रवृत्ते सति। महाधने- महाधनलाभाय। विस्तृतप्रज्ञालाभायेत्यर्थः। हवामहे- आह्वयामः। अर्भे- सूक्ष्मप्रज्ञालाभायापि तमेव आह्वयामः ॥५॥

**स नो वृषन्नमुं चरुं सत्रादावन्नपा वृधि। अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः॥ १ ॥००७ ॥०६**

सत्रादावन्- तव सहकारित्वस्य दायक। सत्राशब्दः सहार्थे। वृषन्- वर्षक। सः- तादृशः। त्वम्। नः- अस्माकम्। अमुं चरुम्- मेघम्। अपा वृधि- उद्घाटय। इत्याधिभौतकम्। अथाध्यात्मिकम्। मेघोपि जडप्रतीकः। जडमुद्घाटयित्वा तत्र वृत्रैः पिहितान् ज्ञानरश्मीन् प्रदर्शयेत्यर्थः। अस्मभ्यम्। अप्रतिष्कुतः- अप्रतिष्कृतो अप्रतिस्खलितो वा इति यास्कः ॥६॥

**तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः। न विन्धे अस्य सुष्टुतिम्॥ १ ॥००७ ॥०७**

तुञ्जे तुञ्जे - दाने दाने इति यास्कः। उत्तरे- उत्तमे कर्मणि। इन्द्रस्य। वज्रिणः। ये स्तोमाः- ये मन्त्राः। सन्ति। तैः। अस्य- इन्द्रस्य। सुष्टुतिम्- स्तुतिसमाप्तिं। न विन्धे- न विन्दामि ॥७॥

**वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा। ईशानो अप्रतिष्कुतः॥ १ ॥००७ ॥०८**

Dr. Ranganji

ईशानः- ईश्वरः। ईश ऐश्वर्ये। अप्रतिष्कुतः- अप्रतिस्खलितः। वंसगः- वननीयगतिः। वृषा- वृषभः। यूथेव- गोयूथानि प्राप्नोतीव। ओजसा- तेजसा बलेन वा। कृष्टीः- आकर्षणशक्तीः। इयर्ति- प्राप्नोति। ऋ सृ गतौ ॥८॥

**य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति। इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम्॥ १ ॥००७ ॥०९**

यः। एकः। इन्द्रः। पञ्च क्षितीनाम्- पञ्चानां निवासयोग्यानाम् ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रनिषादानां। चर्षणीनाम्- मनुष्याणाम्। वसूनाम्- संपदाम्। मनुष्या एवात्र संपदः। इरज्यति- ईष्टे ॥९॥

**इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः॥ १ ॥००७ ॥१०**

विश्वतः- सर्वेभ्यः। परि- उपरि। इन्द्रं। जनेभ्यः- पञ्चभ्यो जनेभ्यः। हवामहे- आह्वयामः। केवलः- अनुपमः। अस्माकम्- अस्मदर्थं। अस्तु- भवतु ॥१०॥

Dr. Rangani